

Doncsev Toso

Apám fehér felhőket álmódott

Azon az éjjel, amikor nagymama meghalt, a hálószoba ajtaja fölött függő olajfestmény leesett. Apám felébredt a zajra, felvette a képet és a fotelba helyezte, miután megvizsgálta, hogy nem sérült-e meg a keret. A tájkép már hét éve ott lógott a falon, sértetlenül vészelt át a háborút, nem sínylette meg a gyakori bombázásokat, még csak meg sem mozdult a jókora szögön. Most meg úgy ért földet, mintha egy láthatatlan kéz dobta volna le a szőnyegre. Apám fáradt volt, így hamarosan visszaaludt. Álmában a szülői házban járt. Nagymama az emeleti tornácra kinyújtott karral várta. – Gyere, fiam, hadd öleljelek át! – szólította kedvesen és halkán. Tati felfelé indult a nyikorgó fagrácison. Eszébe jutott, hogy már tíz éve megígérte, hogy kijavítja a korhadt deszkákat. Ment fölfelé, egyre feljebb, de a lépcső nem ért véget, nőttön-nőtt, nyúlt az ég felé, akár egy tűzoltólétra, és nagymama alakja elveszett az ezüstfehér felhők között. Aztán besötétedett, a nappalból hirtelen koromfekete éjszaka lett, és tati azon kapta magát, hogy egy koporsóban szorong, kiáltani akart, nehogy a sírgödörbe tegyék, de nem jött ki hang a torkán, aztán csak azt sóhajtott: – Mama! Mama! Erre fölébredt. Anyám is felriadt a tompa hangra, felgyújtotta az éjjeli lámpát, és akkor vette észre, hogy apám a ruhásszekrényben áll és a bútor hátlapján dörömböl. Reggel Zsuzska, a cselédlány tejforralás közben megjegyezte, hogy az álmoskönyvek szerint, ha a kép leesik a falról, az nagyon rosszat jelent, közeli rokon halálát. Náluk nem volt kép a házban, még egy olajnyomat sem, csak egyetlen fekete feszület sötétlett a szülei ágya fölött, az esett le akkor éjjel az anyja mellére, amikor a fivére a szomszéd faluban kilehelte a lelkét. Apám különös álma ráadásul súlyosbította a baljós sejtést. Aznap délután hozta a táviratot a postás nagymama hirtelen haláláról: „Anyád tegnap este a sikeres operáció után elhunyt.” Tati a franciaágy végében levő rekamiéra dőlt. A bolgár szőttessel borított díszpárnát tette a fejére és hasonlóan fekve zokogott. Nem vacsorázott, nem szólt hozzánk, még csak meg se csókolta a nővéremet meg engem villanyoltás előtt, ahogy máskor szokta. Megrettentem attól, hogy ez a nagy ember, az én erős apám miért sír úgy, mint egy gyerek, mint ahogy mi rívunk, ha fájdalom ér. Mi lesz ezután velünk? Anyám könnyes szemmel vigasztalt bennünket és megígérte, hogy ő sohasem fog meghalni, nem fog bánatot okozni nekünk. Tati attól kezdve negyven napig nem borotválkozott, negyven napig fekete inget viselt, aztán lenyíratta a szakállát, és már csak a templomban gyújtott gyertyát nagymama emlékére, nem hullajtott több könnyet, nagyapát sem siratta el így évek múltán.

Akkoriban a kispesti halászcserda szomszédságában lakott egy híres jósnő. Tulajdonképpen nem tenyérből, nem is kártyából hámozta ki a jövődőt, hanem a megidézett halottak révén. Alacsony, bögyös-faros asszonyka volt, aki valahonnan Vas megyéből jött fel a fővárosba, és a férje halála után ébredt rá különös tudományára, amikor álmában megjelent az ura és hegyről végre elmondta neki, miképp esett el a fronton és hol alussza örök álmát. Aztán az anyjáról meg az apjáról is látomások kísértették, és megértette, hogy képes a holtak megidezésére. A falubeli tisztelendő atya ki akarta közösiíteni a katolikus egyház kebeléből, mert azt mondta, hogy vajakos asszony és az ördöggel cimborál. Ezért költözött fel Pestre a sógornőjéhez, a férje hűgához, aki szintúgy megözvegyült a háború alatt. Hamar elterjedt a híre, nemcsak a környéken, hanem szerte a fővárosban, még Újpestről és Óbudáról is jártak hozzá a népek, sőt az ország túlsó csücskéből, Szabolcsból is keresték. Mindennap hosszú sorok álltak a kicsiny, földszintes ház kerítése mellett és esőben, sárban, hóban-fagyban, rekkenő hőségben, tűző napon sem tágítottak az emberek, mert jobban bíztak benne, mint a Vöröskeresztben, hiszen ő az eltűntekről nagyobb biztonsággal adott hírt. Valójában csak a holtak szellemét tudta megidézni, és ha ez nem sikerült, akkor még remélhettek a rokonok. Megnövekedett hát a közeli csárda forgalma, sok sör meg bor gördült le a bánatos vagy a boldog torkokon.

Apám elhatározta, hogy felkeresi a halottlátót. Az volt a bökkenő, hogy a munkája miatt nem várakozhatott ott naphosszat, anyámat sem küldhette saját maga helyett, mert neki aligha jelent volna meg az anyósa, mivel, mondhatni, a menyé miatt sorvadt el. Élete végéig sem tudott beletörődni, hogy apám nem a kommandált falubeli lányt, de még csak nem is egy másik bolgár menyecskét vett el, hanem egy magyar néemberrel kötötte össze az életét.

Szerencsére apámék egyik vevője ajánlkozott jó pénzért bérsorbaállónak. Akkorra már egész üzlet kerekedett ebből, sokan csak azért állongtak napestig, hogy egy napszám áráért eladják az éjjel vagy hajnalban kiharcolt helyüket. Apám egyheti fizetésnek megfelelő összeget pengetett ki, hogy péntek délután bejuthasson a halottlátóhoz. A szobában homály uralkodott és erős levendulaillat terjengett, egyetlen fehér gyertya világította meg a fekete selyemruhába öltözött asszony teliholdhoz hasonlító, lárvaszerű arcát. Apám kiejtéséből rögtön megállapíthatta, hogy nem magyar, de hál' istennek könnyített a helyzeten, hogy a kérdéses hozzátartozó, vagyis nagyanyánk, nemrég hunyt el, mert régi halottak és külföldiek megidezéséért mindig felárt kért a jósnő. A pénzügyek rendezése után csendre intette apámat, együtt elmondták a Miatyánkot, apám bolgárul, ő meg magyarul. Aztán némán várakoztak. Néhány perc múltán közölte, hogy a szellem megérkezett és vérző sebet mutat a bordája alatt, a jobb oldalán. Apám meglepődött, mert ő ugyan semmit sem látott, de hát ez az asszony honnan tudhatta, hogy nagymama az epekő műtete után exitált. Kisvártatva azt panasolta a halottlátó, hogy a megjelent öregasszony valamilyen érthetetlen nyelven beszél, amit ő nem ért, mintha az orosz katonák hanglejtésére hasonlított volna, ahogy a kísértet elnyújtott hangon énekelt. Apám fülelt, de semmit sem hallott, se dalt, se szavakat. Akkor arra kérte az özvegyet, hogy próbálja elismételni azt, amit nagymama szüntelenül hajtogat, de erre csak összefüggéstelen gagyogás volt a válasz.

Aztán azt jelentette ki a médium, hogy a szellem egy üzlethelyiségbe lépett be, és egy zöld árukiadó pult előtt állt meg, és szótlánul valami nagy-nagy fehérségre mutat, nyilván már nagymama is megértette, hogy a nyelvi nehézségek miatt ezzel a magyar nővel nem tud zöldágra vergődni, ezért csak mutogatott, meg az arckifejezésével juttatta a másik tudtára, hogy apámék üzletében van, apám is rájött erre, meg arra, hogy az a nagy kerek fehérség gondot fog okozni. Ekkor apám fennhangon bolgáruul kezdett el beszélni, és a bekövetkezendő baj felől érdeklődött, a jósnő szerint nagymama ingatta a fejét, de egyéb taglejtéséből mintha igenlést következtetett volna ki a túlvilággal érintkező tolmács, aki nem tudhatta, hogy a bolgárok a magyaroktól eltérő fejmozdulattal fejezik ki az állítást meg a tagadást. Apám késő estére ért haza, részletesen beszámolt anyámnak a félig-meddig kudarcos látomásról. Szüleim egész éjjel azon törték a fejüket, hogy nagymama milyen veszedelemre akarta felhívni tati figyelmét. A fehérség, a fakó lepel egyáltalán nem illett a képbe. Hacsak arra nem gondolt nagyanyám, hogy otthon miért kifakult abroszokkal és nem fekete kendővel takarták le a tükröket, anyám úgy vélte, hogy az anyósa ezért neheztelhet rá.

Másnap ellenőrök szállták meg szüleim boltját. Látszott, hogy mindenképp büntetni akarnak, a kákán is csomót kerestek, végül csak egyetlen kifogást találtak: azt, hogy anyám nem húzta vissza rögvest az alumíniumbödönre a nyílást borító szitaszerű fátylat, miután az egyik vevőnek tejfölt mért. Tatinak annyit kellett fizetnie büntetésképp, mint amennyit a soron kívüli bejutásra, a szellemidézésre meg a jóslatra áldozott.

Még annak a hónapnak a végén a szomszédok üzérkedésért feljelentették a halottlátót, pedig nem foglalkozott ő semmiféle hiánycikk adásvételével, csak a fölös baromfit, a tojásokat meg a csupokban tárolt virágmézet próbálta meg értékesíteni, mindazt, amit a szegény falusi kofáktól pénz helyett kapott a széánsz díjának fejében. A szerencsétlen asszonyt mégis letartóztatták és a kistarcsai internálótáborba vitték.

A táborparancsnok, egy javakorabeli, kopaszodó, hitetlen, ám kíváncsi ávós őrnagy magához, az irodájába rendelte az őrizetést, és arra utasította, hogy demonstrálja neki csodába illő, földöntúli képességét. Az asszony azt válaszolta, hogy csak sötétben, egy szál gyertya fényénél tudja megidézni a lelkeket, és csak is akkor, ha az ügyfelek őszintén vágynak a szeretett elhunyttal való találkozásra. Lementek hát a pincébe, a vattaszobába, leoltották a villanyt, és amikor kettesben maradtak, meggyújtottak egy gyertyát. A pislákoló lángnál a halottlátó arra kérte a parancsnokot, hogy együtt imádkozzák el a Miatyánkot. Az ateista párttag kezdetben ellenszegült ennek a kívánságnak, de aztán ezt a feltételt is elfogadta, mert kész volt bebizonyítani a materializmus fölényét az idealista hókuszpókuszszal szemben. Ezeket a szavakat használta, amint két nappal később, a gyorsított eljárás keretében vallatói előtt védekezésül állította. Pár percnyi szótlán csend után a gyertya egy enyhe fuvallattól kihunyt, és a falon a bejárattal szemben egy nagy fehér árny jelent meg. Egyre nőtt és egyre világosabb lett, majd végül a penészes téglákon kirajzolódott a parancsnok elhunyt apjának szelleme. A fiú megrettent, a pisztolyához kapott és atyjára lött. Az örök berontottak, de addigra már eltűnt a kísértet. A lágerparancsnok ellen vizsgálatot indítottak. Beismerő

vallomása ellenére, vagyis éppen emiatt, leváltották, lefokozták és két év börtönre ítélték. A halottlátónak meg közben nyoma veszett.

Négy évvel később, 1952. november 5-én apám megint nagyanyával álmodott. Hatalmas hó esett a házakra, mindent beborított a vakítón fénylő, tejszínű égi dunyha. A nagy hideg miatt az éhes farkasok lejöttek a hegyekből és a kertek alján vonítottak rémesen. Apám felszerszámozta a lovakat, a heti vásárba akart indulni, vitte volna a vég vásznakat. A kétcsövű vadászpuskát meg a bundát a bakra helyezte. Nagyanya a kerék küllőibe kapaszkodva húzta vissza a szekeret: – Ne menj, fiam, minden a toportyánok martaléka lesz! Az arca elsápadt és a haja hirtelen megőszült, csak a szembogara feketéllett vészjósón. Apám felébredt, kinézett az ablakon és látta, hogy a koromsötét éjszakában csillogó hópelyhek szállingóznak.

Aznap este szüleim üzletét államosították. Mindenüket elvették, kíméletlenül elrabolták munkájuk gyümölcsét. Apámék a boltból csak egy veknit vihettek haza vacsorára, meg a leltározók kegyéből emlékül a kenyérvágó kést.